

PRZEGLĄD RUSYCYSTYCZNY 2008, nr 1 (121)

R E C E N Z J E

Анджей де Лазари, Олег Рябов: *Русские и поляки глазами друг друга*
Иваново 2007, 167 s.

Książka Polaka Andrzeja de Lazari i Rosjanina Olega Riabowa jest publikacją wieńczącą projekt Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych o wzajemnych uprzedzeniach Polaków i Rosjan, która — wypada mieć nadzieję — wydana zostanie również w języku polskim. Pierwszą publikacją prezentującą dorobek tego projektu była zbiorowa monografia *Dusza polska i rosyjska. Spojrzenie współczesne* oraz antologia w wersji polskiej i rosyjskiej *Dusza polska i rosyjska (od Adama Mickiewicza i Aleksandra Puszkina do Czesława Miłosza i Aleksandra Sołżenicyna). Materiały do „katalogu” wzajemnych uprzedzeń Polaków i Rosjan*. Rezultaty badań socjologicznych i psychologicznych oraz część studiów o polskim i rosyjskim „zaprogramowaniu kulturowym” zamieszczono w tomie *Polacy i Rosjanie — przewyżczanie uprzedzeń*. Opublikowano również tom *Komunizm w Rosji i jego polskie interpretacje*, rozprawkę *Moskwicין — Moskalia — Rosjanin w dokumentach prywatnych. Portret*, tłumaczenie rozprawki Władimira Sołowjowa *Idea rosyjska* oraz *Encyklopedii duszy rosyjskiej. Romansu z encyklopedią* Wiktora Jerofiejewa i zbiorową monografię *Katalog wzajemnych uprzedzeń Polaków i Rosjan* z dołączonym CD, zawierającym obszerną bibliografię.

Praca przedstawia zarys historii polskiej karykatury wymierzonej w Rosję oraz rosyjskiej i sowieckiej dotyczącej Polski i Polaków, od średniowiecza do chwili obecnej. Dopełnia ją — tworzące materiał źródłowy 116 karykatur, równoległe rosyjskich i polskich, ilustrujących chronologicznie historię naszych wzajemnych stosunków. Autorzy szukają odpowiedzi na następujące pytania: jak za pomocą karykatury Polacy i Rosjanie utrwalali wzajemne uprzedzenia? Jakimi obrazami i motywami posługiwali się karykaturzyści? Jakie czynniki stymulowały kształt i ewolucję owych wyobrażeń?

Nie sposób nie zgodzić się z udowadnianą w książce tezą, że karykatury Polaków i Rosjan tworzone były pod wpływem specyficznej kultury naszych narodów, ich „zaprogramowania kulturowego”. Polaków od Rosjan odróżnia — zdaniem autorów — przede wszystkim kontrastujące ze sobą zaprogramowanie na indywidualizm i kolektywizm.

Rosyjskie Ja wchłonięte jest przez zbiorowość. Badacze piszą: „Na rosyjskie My, nie do przyjęcia dla Polaków, w Rosji pracowały pokolenia. [...] Cała walka o tzw. narodowość, zapoczątkowana w myśli rosyjskiej w epoce romantyzmu, doprowadziła ostatecznie do wchłonięcia jednostki przez sowiecki My-naród. Gdy Jewgienij Zamiatin publikował swoją antyutopię, sowieckie My jeszcze się nie ukształtowało, jego nadejście było już jednak bliskie. Wszak bogoiskatiel Maksym Gorki mówi: ‘Wszystkie nieszczęścia zaczęły się od tego, gdy pierwszy człowiek-osobowość wyalienował się z cudotwórczej siły narodu i skulił się ze strachu przed samotnością i bezsilnością swoją. Ja jest najgorszym wrogiem człowieka’. I komunizm unicestwił tego ‘wroga’, tak, by wypełniły się słowa *Katechizmu rewolucjonisty* Siergieja Nieczajewa: ‘Rewolucjonista — to człowiek stracony dla samego siebie. Nie ma własnych interesów, spraw, uczuć, przywiązania, własności, nawet imienia’ ”.

W odróżnieniu od „zaprogramowanych” na wartości wspólnotowe Rosjan, Polacy są — zdaniem autorów — narodem skrajnych indywidualistów: „To indywidualizm i ‘honor’ polskiej szlachty sprawił, że żadnemu królowi nie przyszło do głowy zniewolenie jej, równocześnie jednak to właśnie polski indywidualizm-egoizm doprowadził do upadku państwa.

To dzięki indywidualizmowi polskiego chłopca nie udało się w Polsce skolektywizować polskiej wsi, a dzięki ‘honorowym panom’ powstała Solidarność i zawalił się komunizm. Z drugiej strony, ten indywidualizm utrudnia Polakom zrozumienie Rosji i Rosjan — dlaczego np. Rosjanie wciąż udzielają bardzo dużego poparcia swojemu prezydentowi. Dla Polaków Putin to ‘car’ i imperialista, dla Rosjan zaś jest on pozytywnym symbolem mocarstwowości Rosji”.

Równocześnie autorzy podkreślają istotną rolę, jaką w konstruowaniu wzajemnych wyobrażeń odgrywają uniwersalne mechanizmy, związane z potrzebą budowania wrogów zewnętrznych oraz narodowej świadomości — w opozycji do sąsiadujących narodów. Prezentowany wybór karykatur potwierdza zasadę, że sąsiadów albo przedstawia się źle, albo nie przedstawia wcale. Wizerunek Rosji w Polsce oraz Polski widzianej oczami Rosji jawi się przede wszystkim jako obraz Wroga.

Badacze udowadniają, że najistotniejszą rolę w dyskursie — również satyrycznym — obu kultur odegrała walka Rosji z Polską o prawo do określania się mianem Europy. Polska przedstawiana jest więc przez Rosjan albo jako sługus bogatego, lecz dwulicowego Zachodu, albo jako odłam Europy anachronicznej, skontrastowanej z Rosją jako uosobieniem Europy „postępowej”. Polskę uosabia więc, z jednej strony, Aleksander Kwaśniewski, z nabożeństwem czyszczący buty Georgowi Bushowi, z drugiej zaś — anachroniczny „polski pan”: wymachujący szabelką, żaloszny na arenie międzynarodowej ze swym „honorem” i w bezsile skontrastowanej z manią wielkości. Rosja z kolei dla Polaków to Azja — kraina dzikusów z nahajkami i białych niedźwiedzi. Nie bez powodu kamieniem węgielnym naszej tożsamości był i jest obraz Polski jako bastionu cywilizacji europejskiej i obrońcy wartości chrześcijańskich. Zacořana cywilizacyjnie i po barbarzyńsku groźna Rosja była i jest Polakom potrzebna jako uosobienie obcości i uniwersalny symbol wroga.

Ciężar krytyki rozłożony został w książce symetrycznie i karykatury zdają się wzajemnie równoważyć. Przeciwwagą dla „polskiego pana” tworzy obraz krwiożerczego, barbarzyńskiego, porośniętego szczecina, pijanego, a mimo to zadufanego w swym prostactwie bolszewika, kacapa z gwiazdą na piersi, wyrzucanego kopniakiem za drzwi Europy. Nie zmienia to oczywiście faktu, że niektóre karykatury mogą być dla polskiego czytelnika przykre. Wzrok przykuwa zwłaszcza przybijana do krzyża przez polskiego pana Ukraina (1920), złachmaniony szlachcic, którego nikt nie chce kupić na licytacji (1923) oraz buty Hitlera, cukrowane specjalnie dla lubiącego łakocie Józefa Becka (1937).

Równocześnie badacze akcentują fakt, że w rosyjskim i sowieckim dyskursie tożsamościowym istnieje kilka „wirtualnych obrazów Polski” — podobnie jak w polskiej kulturze funkcjonuje niejednorodny obraz rosyjskości i sowieckości. Na przykład, dominujący przez większą część naszej wspólnej historii motyw wrogości przełamywany był w czasach I i II wojny światowej na rzecz wizerunku „towarzysza broni” oraz — w okresie „socjalistycznego braterstwa” — na rzecz obrazu „towarzysza-proletariusza” (aczkolwiek owi „towarzysze” istnieli bardziej jako podmioty domyślne niż wstawione w karykaturę). Co więcej, z powodu specyficznej historii naszych narodów, podział karykatur na polskie i rosyjskie miał niekiedy charakter umowny, czego przykładem jest twórczość słynnego malarza, Polaka Aleksandra Orłowskiego, uznawanego za ojca karykatury rosyjskiej.

Większość prezentowanych karykatur pochodzi z okresu dwudziestolecia międzywojennego, kiedy to intensywność relacji i wzajemnej niechęci między naszymi narodami była największa. Niewiele zamieszczono współczesnych karykatur. Aczkolwiek tematyka rosyjska cieszy się do dzisiaj wśród polskich karykaturzystów dużym powodzeniem, zainteresowanie to nie jest odwzajemnione przez Rosjan. Wbrew potocznej opinii, rozpowszechnianej przez media, Polska nie jest dla Rosjan przedmiotem nienawiści czy choćby zainteresowania. Okazujemy się nawet niegodni uwiecznienia w karykaturze. Czy to tylko nasza słabość, czy naprawdę nie jesteśmy już wrogiem?

Magdalena Żakowska

Aleksander W. Lipatow: *Rosja dzisiejsza: między przeszłością a teraźniejszością*.
Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, 215 s.

Rosja dzisiejsza: między przeszłością a teraźniejszością jest wydany w październiku 2007 r. zbiorem esejów rosyjskiego polonisty Aleksandra W. Lipatowa, wykładowca m.in. w Instytucie Politologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jego nazwiskiem sygnowanych jest ponad 500 publikacji, w tym dwie książki wydane w Polsce: *Słowiańszczyzna — Polska — Rosja. Studia o literaturze i kulturze* z 1999 r. oraz *Rosja i Polska: konfrontacja i grawitacja* z 2003 r.

Część pierwsza, traktująca o wzajemnych relacjach Władzy Rosyjskiej (nie bez żożery pisanej wielką literą) i kultury w Rosji, mocno podkreśla wyobcowanie tej władzy i dystans, jaki wytworzyła ona w stosunku do swego własnego społeczeństwa. W nim właśnie ma swoje źródło porzekadło rosyjskie *Бей своих, чтоб чужие боялись* (Bij swoich, aby obcy się bali, s. 12). Już w pierwszym esej, *Rosja a władza rosyjska (Krótka próba wyjaśnienia nietożsamości)*, pojawia się dość ogólna, ale zarazem ciekawa myśl, że władza przez cały okres istnienia państwa jest jedynym podmiotem historii. Cechą charakterystyczną takiego stanu rzeczy jest brak dialogu między poddanymi a władzą, co więcej, brakuje umiejętności jego nawiązania i podtrzymania. Autor przedstawia władzę rosyjską jako odwiecznie autorytarną, przywiązaną do swoich mocarstwowo-siłowych tradycji, powstałą jako „władza-demiurg” (s. 116) i nieposiadającą umocowania w kontrakcie społecznym. Historia państwa rosyjskiego nie jest historią linearną, lecz przypomina ruch wahadła, sinusoidę, której kierunek biegnie od kolejnej odwilży do kolejnego zamrożenia. To powoduje, że wszelkie zmiany i reformy są w Rosji powierzchowne i pozorne — społeczeństwo pozostaje bierne, nie ingeruje w sferę władzy, zaś „stara tradycja systemu rządzenia nie koliduje z nową, lecz się w nią przeistacza” (s. 92); władza reprodukuje samą siebie.

Lipatow poświęca sporo uwagi charakterystyce społeczeństwa rosyjskiego. Jest ono według niego „upaństwowione”, co oznacza, że „wraz z nową państwowością tworzono nowe społeczeństwo”, jednak „państwowość [...] nadal była oparta o system władzy samodzielną”, co powodowało, że „to, co społeczne, roztopiało się w tym, co państwowe, i niejako z nimi się utożsamiało” (s. 32). Lud rosyjski praktycznie ani razu w całej książce nie został nazwany przez Lipatowa mianem obywateli, autor uważa swoich rodaków za pasywnych, przywołuje słowa Puszkina, który twierdzi, że „w Rosji rewolucjonistą jest rząd” (s. 99). Społeczeństwo, tłamszone od wieków przez władzę, nie potrafi wyłonić spośród siebie indywidualności i zdobyć się na czyn (jednym z nielicznych wyjątków jest powstanie dekabrystów — Lipatow podkreśla polonofilstwo tego ruchu), a wszelkie próby zmian czy reform są zawsze inspirowane odgórnie. Rosjanie są bierni także pod względem religijnym — autor przytacza dane, według których tylko 4% mieszkańców Federacji Rosyjskiej uważa się za praktykujących prawosławnych. Wynika to z faktu, że Cerkiew zasklepiła się w sobie, nie podejmuje wyzwań XXI wieku i nie jest dostosowana do wymagań duchowych współczesnego człowieka, poprzestając na byciu „wielkim przedsiębiorcą”, który „sprowadza bez cła do kraju i sprzedaje między innymi alkohole i wyroby tytoniowe” (s. 87). Stosunek Cerkwi do władzy polega na popieraniu wszelkich akcji państwowych, co jest zgodne z bizantyjską jeszcze tradycją ceszaropapizmu, czyli prymatu władzy świeckiej nad duchowną, przejętego przez Rosję.

Część druga *Rosji dzisiejszej...* mówi o wzajemnych relacjach Rosji i Polski. Autor zaznacza, że sąsiedztwo generuje antypatię obok sympatii, zbliża, a zarazem odpycha. Oba kraje łączy bliskość geograficzna i etnogenetyczna, ale dzieli je znacząca różnica interesów. Lipatow porównuje tu Rosję i Polskę na kanwie *Pax Latina* i *Pax Othodoxa*, czyli na kanwie szeroko pojętych środowisk, w których państwowości te się kształtowały. Pojawiają się tu takie antynomie, jak wspomniane wyżej *Pax Latina* — *Pax*

Othodoxa, republikanizm — samodzierzawie, szlacheckość — pseudowarstwa społeczna, na bazie której wyrosła późniejsza nomenklatura. Dla Rosji XVII-wiecznej Polska była oknem na Zachód, potem straciła na znaczeniu, jako że przegrała w starciu o pierwszeństwo w świecie słowiańskim i zniknęła z mapy Europy. Tak było aż do odwilży w czasach radzieckich, kiedy Polska raz jeszcze stała się słuzą, filtrem, przez który Rosja bardzo powoli dawała się westernizować. Później, po upadku żelaznej kurtyny i otwarciu granic, ten zachodni sąsiad znów został odsunięty na dalszy plan.

Książka Lipatowa, wbrew drukowanemu na czwartej stronie okładki fragmentowi recenzji prof. Romana Bäcker, nie posiada wystarczającego potencjału, by stać się „znaczącą pozycją na rynku wydawniczym”. Bäcker uważa, że powinna ona być „jedną z podstawowych lektur studentów slawistyki, wschodnioznawstwa i stosunków międzynarodowych” (s. 4 okładki). Powodów przeciwko takiemu pogładowi można podać co najmniej kilka.

Po pierwsze, poszczególne eseje i artykuły zawierają bardzo dużo powtarzających się myśli, określeń, wątków, zdarza się również, że jeden z artykułów jest niemal kalką poprzedniego (mowa o dwóch tekstach, znajdujących się w drugiej części: *Polityka państwowa a mentalność narodowa: Rosja wobec Polski* oraz będący praktycznie rzecz biorąc jego powtórzeniem *Dwutorowość rosyjskiej koncepcji polskości*). Drażnić może czytelnika używanie przez autora niezmiennie tych samych wyrażen opisujących pewne zjawiska czy rzeczy; przykładem niech będzie „Bij swoich, żeby obcy się bali”, co u Lipatowa prawie we wszystkich tekstach, gdzie to zdanie się pojawia, jest „ponurym porzekadłem”, czy też cytat z Chomiakowa: „Rosyjska monarchia samodzierzawna jest państwowością narodu bezpaństwowego” (s.20), która to fraza powtarza się niemal do znudzenia. Po drugie, jak na publikację posiadającą aspiracje naukowe, stosunkowo niewiele jest w niej treści i konkretów. Lipatow w kolejnych esejach opisuje wciąż te same zjawiska i z rzadka tylko pojawiają się świeże myśli czy nowe spojrzenie na rosyjskie *status quo*. Po trzecie, książka jest mało rzeczowa, miejscami nawet tendencyjna. Autor twierdzi na przykład, że „wszystkie kolejne wybory są manipulowane i fałszowane” (s. 26) oraz że Rosja znajduje się w Solżenicynowskiej zapaści, gdzie wszystkie wskaźniki spadają w przerażającym tempie. Lipatow często nie odsyła do źródeł przytaczanych przez siebie danych statystycznych. Pozycja, którą Bäcker uważa za godną wejścia do kanonu lektur obowiązkowych dla studentów szeroko pojętego wschodoznawstwa, ociera się dodatkowo o ton publicystyczny, co nie byłoby zarzutem w stosunku do książki ogólnorozwojowej, ale podręcznikowi dla studentów i osób głębiej zainteresowanych tematem stawiać się powinno wyższe wymagania. Po czwarte wreszcie, *Rosja dzisiejsza...* jest niechlujnie zredagowana. Układ książki i jej szata graficzna, może poza mało atrakcyjną okładką, są dobre, natomiast zdarzają się błędy stylistyczne, redakcyjnych jest całkiem sporo, znalazł się także poważny błąd ortograficzny. Brak dbałości o redakcyjne szczegóły wydaje się jednak cechą charakterystyczną wydawnictwa Adam Marszałek.

Katarzyna Kudła

Świat Słowian w języku i kulturze VII: Literaturoznawstwo.

Red. E. Komorowska i Ż. Kozicka-Borysowska, Szczecin 2006, 181 s.

Świat Słowian w języku i kulturze VII: Literaturoznawstwo to kolejny tom zawierający referaty wygłoszone na Międzynarodowej Konferencji Slawistycznej Młodych Naukowców organizowanej co roku przez Koło Naukowe Slawistów Uniwersytetu Szczecińskiego pod opieką prof. Ewy Komorowskiej. Równocześnie wydane zostały pozostałe tomy tematyczne: *Językoznawstwo* i *Kulturoznawstwo*.

Przedmiotem zainteresowań młodych adeptów nauki stały się literatury wielu narodów słowiańskich, między innymi polska, rosyjska, ukraińska, czeska, serbska oraz literatura estońska. Prezentowane teksty są zróżnicowane pod względem tematycznym — łącznie 32 artykuły — i omawiane w nich zagadnienia nawiązują do wielu epok i kierunków literackich. Autorzy — studenci, doktoranci i młodzi doktorzy, pochodzący z krajowych ośrodków akademickich (Bydgoszczy, Gdańska, Krakowa, Lublina, Opola, Poznania, Rzeszowa, Warszawy, Wrocławia, Zielonej Góry) — w swoich rozważaniach dotyczących twórczości wybitnych i znanych przedstawicieli poszczególnych literatur dają bogaty przekrój problematyki, prezentują różnorodne podejścia badawcze.

Spośród zaprezentowanych publikacji najliczniejszą grupę stanowią szkice poświęcone literaturze rosyjskiej — zarówno prozie, jak i poezji. Tom otwiera praca Katarzyny Babkiewicz *Рассказчик, герой и автор в произведениях Сергея Довлатова*, w której Autorka koncentruje się na opowiadaniach rosyjskiego pisarza, absurdysty i satyryka i ich centralnej postaci — narratorze — bezpośrednim świadku akcji, głównym bohaterze, odgrywającym istotną rolę w sposobie prowadzenia narracji.

Z kolei w polu zainteresowania Nel Bielniak znalazła się pierwsza, najbardziej oryginalna i osobista powieść rosyjskiego pisarza Ilji Erenburga *Необычайные похождения Хилио Хуренито и его учеников*, a ściślej jej 27 rozdział *Великий инквизитор вне легенды*. Pisarz otwarcie obnaża i piętnuje w niej negatywne zjawiska czasów komunizmu wojennego, m.in. kryminalizację społeczeństwa, biurokratyzację aparatu władzy, likwidację elity intelektualnej czy dyktaturę aprowizacyjną i jej skutki na wsi. Najbardziej jednak obawia się prób unifikacji i dezindywidualizacji społeczeństwa, dlatego temat godności i wolności jednostki ludzkiej jest jednym z istotniejszych. Anna Gluba w szkicu *Колористика по-имелевски* wyjaśnia symboliczne znaczenie koloru w emigracyjnej twórczości rosyjskiego pisarza Iwana Szmielowa. Poprzez kolory wyraża on swój zachwyt ojczyzną, miłość oraz szacunek do kraju swojego dzieciństwa, jego piękno.

Analizę konceptu *душа* na przykładzie utworów Andrieja Płatonowa przedstawia Magdalena Łubiarz w artykule *Душа в художественном мире Андрея Платонова*. Zdaniem autorki dusza to słowo kluczowe w artystycznym i filozoficznym świecie autora *Выкопу*; jest sumieniem, pustą przestrzenią, niepodzielnym sensem. Dusza cieszy się i cierpi, kocha i nienawidzi, otwiera się na dobro i chowa się przed wszelkim złem. Dusza to powietrze i jeśli go zabraknie, następuje koniec świata.

Problemom metaforyzacji codzienności w poezji Bułata Okudżawy poświęcony jest szkic Aleksandry Urban-Podolan. Analizując utwory znamienitego barda, autorka koncentruje się głównie na poetyckim portrecie rosyjskiej stolicy, obrazie moskiewskich ulic, najwięcej uwagi zaś poświęca środkom transportu, uzyskującym tu rangę symbolu.

Różnorodność i rozpiętość tematyczną spotykamy także wśród omawianych zagadnień literatury polskiej. Izabela Piber w szkicu *Rola przestrzeni w prezentacji postawy religijnej tytułowej bohaterki noweli „Ascetka” Elizy Orzeszkowej* podkreśla, że wyobrażenia przestrzenne w noweli oprócz dosłownego wskazywania lokalizacji wydarzeń, pełnią przede wszystkim funkcje symboliczne: ukazują przemiany w relacjach tytułowej bohaterki z Bogiem i ze światem, odgrywają istotną rolę w prezentowaniu różnych postaw religijnych, implikują pytanie o istotę prawdziwej pobożności i zarazem mają znaczenie przy formułowaniu odpowiedzi na nie, pozwalają mówić w sposób subtelny o stosunku człowieka do sacrum.

Natomiast tematem rozważań Dawida Osińskiego są *Klechdy polskie* Bolesława Leśmiana i próba rekonstrukcji świata mitycznego w tych utworach. Zdaniem autora, Leśmian w swoich baśniach filozoficznych wyraża przynależność do wspólnego kręgu kulturowego, do słowiańskości, obejmującej zarówno system języka, symbolu, jak i mitu. Dzięki językowi mitu możliwy jest powrót do wspólnego źródła, do mowy prabytu zachowanej w języku ludu pierwotnego.

Karolina Ruta w tekście zatytułowanym *Język polski jako medium ze światem żydowskim na przykładzie „Jezusa z Nazarethu” Romana Brandstaettera* koncentruje się na tetralogii pisarza należącego do dwóch kultur — chrześcijańskiej i judaistycznej, ich znakomitego znawcy. Autorka zwraca uwagę nie tylko na kreację głównego bohatera, ale także na sposób narracji, konstrukcję świata przedstawionego i sam język, za pomocą którego pisarz stara się oddać koloryt epoki, w której żył Jezus.

W artykułach omawianego tomu dużym zainteresowaniem cieszy się również twórczość współczesnych polskich pisarzy. Jarosława Szewczuk w szkicu (*Nadinterpretacje i (pod)teksty: Przyczynek do problematyki recepcji krytycznoliterackiej powieści młodych debiutantów połowy XX i początku XXI wieku*) prezentuje rozważania na temat krytycznoliterackiej recepcji utworów debiutujących w ostatnich latach młodych prozaików — Doroty Masłowskiej i Mirosława Nahacza. Autorka w oparciu o liczne recenzje i artykuły poświęcone powieściom debiutantów stara się określić przesłanki, z jakich zrodziła się wokół twórczości tych metrykalnie młodych pisarzy atmosfera sensacji. Z kolei Joanna Ciocek-Jóźwiak na przykładzie prozy Magdaleny Tulli stawia pytanie o sposób funkcjonowania „wniosłości” w najnowszej prozie polskiej i stara się wykazać, że jest ona jedną z potrzeb estetycznych w każdym czasie.

Elżbieta Żukowska poddaje analizie współczesną polską prozę fantastyczną, inspirowaną mitologią i kulturą dawnych Słowian. Badania Autorki koncentrują się przede wszystkim wokół postaci i wizerunku boga śmierci Welesa w utworach Artura Szrejtera i Marii Mosiewicz, Tadeusza Hładki i Michała Studniarka.

Literatura ukraińska jest przedmiotem badań między innymi Doroty Kamińskiej. W szkicu *Dyskurs młodych z rzeczywistością — Lubko Deresz* Autorka prezentuje powieść współczesnego prozaika Lubko Deresza *Kult*, bohaterem której jest młode pokolenie odrodzonej Ukrainy. Pisarz stawia w niej pytania o dzisiejszy świat, o współczesne wartości, o stosunek do spuścizny ojczyzny kultury, o tożsamość narodową w epoce powszechnej globalizacji. Z kolei Wiktoria Durkalewicz przedmiotem swoich rozważań czyni cieszącą się dość dużym zainteresowaniem współczesnego ukraińskiego literaturoznawstwa późną twórczość Iwana Franki. Autorka omawia koncepcję człowieka w noweli *Skrzydło sójki* i, jak zauważa, wykreowany przez ukraińskiego pisarza obraz to obraz jednostki wartościującej świat, relacje międzyludzkie, dążącej do duchowej całości i walczącej o bycie sobą.

Poezji wybitnego ukraińskiego imażynisty poświęcony jest szkic Anny Wrońskiej *Panmitologizm w poezji Bohdana Ihora Antonycza*. Świat poetycki Antonycza, jego poetycki mikrokosmos, zbudowany z ułamków ukraińskich i światowych wyobrażeń mitologicznych jest niezwykle harmonijny. W oparciu o przytoczone fragmenty utworów autorka pokazuje, że współistnienie człowieka i przyrody, duszy i ciała, cała struktura świata ma włączyć życie ludzkie w istnienie Wszechświata. Dzięki czemu poezja spełnia funkcje podobne jak mit, który w specyficzny sposób modeluje zewnętrzny świat: opowiada o jego poszczególnych częściach i tym samym przetwarza chaos w kosmos.

Z kolei Sabina Giergiel w pracy *Obcość jako wybór, czyli emigracja* porusza problem emigracji i trudnych doświadczeń życia poza granicami własnego kręgu językowo-kulturowego, życia w przestrzeni „pomiędzy” tym co własne i tym co obce w publicystyce jednego z najwybitniejszych pisarzy serbskich — Borislava Pekicia. Literatura serbska znalazła się również w centrum zainteresowania Jolanty Rajewskiej. Autorka skupia się na obrazie Norwegii przedstawionym przez Vidę Ognjenović w utworze *Podróż do opisu podróży* będącym doskonałym przykładem prozy podróżniczej, i zarazem odwołaniem do *Listów z Norwegii* innej wybitnej serbskiej pisarki Isidory Sekulić.

U podłoża rozważań Tomasza Ewertowskiego leżą dwa nurty myśli mesjanistycznej, które znalazły artystyczny wyraz w utworze czarnogórskiego władcy Petara Njegoša *Górski wieniec*, zwanym „serbską Iliadą” i w *Samuelu Zborowskim* Juliusza Słowackiego. Autor

prezentuje kontekst historyczny mesjanizmów obu twórców, podejmuje próbę uchwycenia analogii w ich poglądach.

Literatury czeskiej dotyczy artykuł Agaty Dziedzic *Proza Edgara Dutki — pomiędzy utraconym domem a jego antypodami*. Autorka poddaje analizie przesycone wątkami autobiograficznymi utwory debiutującego w ostatnich latach pisarza (*U útulku 5, Slečno, ras přichází*), wskazuje łączące je elementy, do których zalicza przede wszystkim motyw utraconego domu rodzinnego, ojczyźnego, próbę odnalezienia nowego miejsca na emigracji.

Twórczość Jaana Krossa, wybitnego estońskiego poety, prozaika, tłumacza i działacza politycznego, byłego więźnia stalinowskiego łagru jest tematem szkicu Marcina Czerwienia. Autor nawiązuje do literatury obozowej pisarza, do doświadczenia Gułagu, które stanowi nieustanną inspirację jego twórczości. Z utworów estońskiego pisarza wyłania się obraz obozu zgoła inny od tych znanych z prozy Solżenicyna, Szalamowa. Obóz u Krossa to przede wszystkim epizod życia, okazja do nauki języków obcych, miejsce niezwykłych spotkań, przyjaźni.

Zaprezentowane publikacje to tylko część opracowań zawartych w omawianym tomie, a godnych uwagi ze względu na skrupulatność opisu, nowatorstwo i szeroki zakres poruszanych problemów. Ograniczenia wydawnicze pozwalają jedynie wymienić pozostałe prace: Agnieszka Borysowska *Antyczna pszczola na słowiańskiej łące. XVII-wieczne poglądy na źródła poezji na przykładzie pieśni Alberta Inesa „Ad apem”*; Joanna Gorzelana *Stylizacja biblijna w „Hymnie do Boga” Jana Pawła Woronicza*; Magdalena Ignas *Ha podcymnax k parnasy (korни творчества А.С. Пушкина)*; Piotr Klafkowski *Daniil L. Andreev (1906-1959) and his „Roza mira”. Metahistory and metalanguage*; Natalia Lewicka *Образ карпатської космогонії в творі „Непрості” Тараса Прохаська*; Agnieszka Lis *O pojęciu szkoły w literaturze*; Maria Malewska *Spowiedź z życia, którego nie było. Wyznania Lermontowskich mnichów*; Anna Paziuk *Топос śmierci w rosyjskim wierszu duchownym*; Agata Puchała *„Раскольники” у М. М. Пришвина*; Magdalena Sroka *Андрей Сапковский и поэтика постмодернизма*; Eliza Torbicz, Mariola Rusinek *Mit Świętej Rusi w ludowej „Opowieści o niewidzialnym grodzie Kitieżu” i „Opowieści o niewidzialnym grodzie Kitieżu oraz Fiewroni Dziewicy” Włodzimierza Bielskiego*; Małgorzata Ułanek *Motyw gry w karty i jego funkcje w opowiadaniu Michała Lermontowa „Stoss”*; Paulina Wójcikowska *Сложная человеческая жизнь. Интерпретация рассказа Людмилы Петрушевской „Такая девочка советь мира”*.

Świat Słowian w języku i kulturze VII: Kulturoznawstwo to zbiór tekstów przynoszących nowe spojrzenie na problemy i utwory będące już obiektem badań literaturoznawczych, ale także poruszających zagadnienia zupełnie nowe, otwierające dopiero dyskusję na tematy związane ze współczesną słowiańską rzeczywistością literacką. Są lekturą inspirującą zwłaszcza młode pokolenie do dalszych poszukiwań.

Agnieszka Lis-Czapiga

Świat Słowian w języku i kulturze VII: Kulturoznawstwo. Historia
Red. E. Komorowska i A. Krzanowska, Szczecin 2006, 239 s.

Tom *Świat Słowian w języku i kulturze VII: Kulturoznawstwo. Historia* jest zapisem wystąpień uczestników VII Międzynarodowej Konferencji Słowistycznej Młodych Naukowców, organizowanej od 1996 roku przez Prof. Ewę Komorowską i Koło Naukowe Słowistów Uniwersytetu Szczecińskiego.

Ogół problemów poruszanych w tekstach zamieszczonych w tej książce dotyczy różnych tematów z kręgu szeroko pojętej kulturologii słowiańskiej. Autorzy badają zagadnienia związane z tożsamością kulturową, problematyką państwowości, przekładem w aspekcie różnic kulturowych, etnolingwistyką, stereotypizacją i feminizmem. Poruszają również

kwestie z zakresu filmu, prasy, estetyki oraz przedstawiają sylwetki wybitnych jednostek ze świata Słowian.

Jednym z najbardziej zróżnicowanych i najczęściej podejmowanych w artykułach kręgów problemowych jest szeroko pojęta etnolingwistyka. Tak więc Beata Wałęciuk-Dejneka w szkicu *Pozasłowna komunikacja w polskim folklorze tradycyjnym, symbolika milczenia* wyjaśnia sens milczenia w tradycyjnych obrzędach rodzinnych (wesele, pogrzeb), dorocznych (obrzędy bożonarodzeniowe) i sytuacji okazjonalnej (choroba). Autorka zauważa, że milczenie — metonimia śmierci — podkreślało wyłączenie „tamtego” świata, wzmacniało porządek kulturowy, stanowiło rodzaj obcowania z Bogiem i ułatwiało kontakt z „duszami”. Przestrzeganie ciszy podkreślało ważny moment, wpływało na podniosłość chwili, łączącej wszystkich biesiadujących, a przede wszystkim stanowiło element kontaktu z sacrum. Zagadnienie obrzędowości porusza również Wioleta Wenerska w artykule *Obrzędy słowiańskie w powieści „Zmierzch Popielidów”*. Autorka przedstawia rekonstrukcje trzech starosłowiańskich obrzędów: obrzędu postrzyżyn, pogrzebu i święto przesilenia dnia z nocą (święto Kupały). Roli wypowiedzianego słowa poświęca swój szkic *Moc słowa w ludowych zachowaniach magicznych* Karolina Berczyńska. Badania prowadzi na podstawie XIX-wiecznych zapisków etnograficznych z terenów zamieszkałych przez Słowian Południowych i ogranicza do dwóch praktyk magicznych — związanych z chorobą i sytuacją zagrożenia. Z kolei Katarzyna Chrobak i Anna Zura w publikacji *Językowo-kulturowy obraz wodnika w literaturze czeskiej* zauważają, że postać wodnika postrzegana stereotypowo w kulturze w barwie zielonej, w literaturze „dopełniona” została barwą czerwoną, łamiąc tym samym tradycyjne wyobrażenie. Natomiast Magdalena Szmorąg w artykule *Postać czarta we frazeologii polskiej i rosyjskiej* pokazuje, że leksem *czart/чѣрм* nie zatracił swojego podstawowego znaczenia — postaci negatywnej, złośliwej, będącej sprawcą wszelkich nieszczęść człowieka, mającej zły wpływ na ludzi. Badaniem związków między językiem i kulturą zajmuje się również Polina Furgal w szkicu *Organizacja leksyki w polskiej i rosyjskiej pieśni ludowej*. Analizie poddaje funkcjonowanie epitetu w polskich i rosyjskich pieśniach lirycznych i weselnych, które uważane są za najbardziej reprezentatywne pod względem artystycznych środków wyrazu gatunku ludowej twórczości słownej.

Zagadnienia związane z problematyką tożsamości kulturowej i państwowości podejmuje m.in. Maciej Wyrwa. W artykule *Miejsce i rola kultury jako wyznacznika świadomości narodowej mniejszości polskiej w Kazachstanie* dowodzi, że w przypadku kazachstańskich Polaków nie jest możliwe zdefiniowanie „polskości” poprzez kryteria kulturowe, tj. znajomość historii Polski, zwyczajów czy potraw. Jest to spowodowane tym, że są oni oderwani od Polski od ponad 200 lat i wszelkie przejawy polskości w okresie zaborów i władzy radzieckiej były sztykowane. Z kolei Ewelina Lesisz w szkicu *Rola i miejsce kategorii słowiańskości w dziewiętnastowiecznych rozpoznaniach tożsamości etnicznej Huculów* stwierdza, że na podstawie dziewiętnastowiecznego piśmiennictwa można jedynie zrekonstruować mit Hucula-Słowianina, ponieważ ówczesni badacze w swoich pracach w pewnym stopniu kreowali stan postulowany, pożądany, nie oddając w pełni rzeczywistości. Bartosz Gołąbek, autor tekstu *Patriarcha Nikon i Protopop Awwakum w ideologii współczesnego eurazjatyizmu*, przedstawia wymienione postacie widziane przez współczesnych myślicieli rosyjskich, przedstawicieli nurtu eurazjatyckiego: filozofa i politologa Aleksandra Dugina i politologa Aleksandra Panarina. Grzegorz Harasimiak w szkicu *Rak jest rybą, czyli uwag kilka o języku prawników* podkreśla, że język prawników mimo swej specyfiki i złożoności nie może być językiem oderwanym od życia, a dla prawodawcy, obok wiedzy merytorycznej, niezbędna jest znajomość tego języka na odpowiednim poziomie.

Odrębną grupę stanowią szkice poświęcone problematyce państwa ukraińskiego. Joanna Bobula w artykule *Wołodymyr Wynnyczenko. Twórca idei Państwa Ukraińskiego* przybliża sylwetkę ukraińskiego pisarza — męża stanu i na podstawie jego trzydziestoletniej pracy *Odro-*

dzenie narodu przedstawia ewolucję jego poglądów na temat idei państwa ukraińskiego, idei Patriarchatu i wojska ukraińskiego. Z kolei problemy współczesnej Ukrainy są przedmiotem rozważań Pawła Pietnoczki. W publikacji *Główne siły polityczne w wyborach parlamentarnych na Ukrainie 2006 roku* spośród 45 partii i koalicji wyborczych, które wzięły udział w wyborach parlamentarnych na Ukrainie, autor szczegółowo omawia Partię Regionów, Blok Julii Tymoszenko i Blok „Nasza Ukraina”.

Niewątpliwie ciekawą kwestię z dziedziny translatorskiej podejmuje Agnieszka Lasek w tekście *Allah znaczy Bóg — o problemie konotacji kulturowych w przekładzie poezji ^cAbd Ar-Rahmāna Al.-Mağdūba na język polski*. Już we wstępie podkreśla, że powodem powstawania barier translacyjnych nie są różnice językowe, a różnice kulturowe. Autorka koncentruje się na przekładzie tekstów wywodzących się z krańcowo odmiennych kultur, tj. tłumaczeniu z tradycji arabsko-muzułmańskich na potrzeby polskich czytelników, reprezentujących słowiańsko-chrześcijańskie kręgi kulturowe.

Wiele opracowań zamieszczonych w omawianym tomie dotyczy kręgu tematycznego związanego z kobietą, feminizmem i stereotypizacją tego kręgu zagadnień. Karolina Bielenin w szkicu *Kobieta w tradycyjnej rodzinie na Bałkanach. Stereotypy a rzeczywistość* omawia na przykład rolę kobiety w tradycyjnie pojmowanym i przyjmowanym na Bałkanach stereotypie w porównaniu z jej rolą w rzeczywistości, na którą ogromny wpływ ma sytuacja i przemiany zachodzące w mentalności współczesnych. Kobięce postrzeganie świata oraz spojrzenie na społeczne role kobiet i stereotypy w utworach Dubravki Ugrešić i Ireny Vrkljan — przedstawicielki literatury kobiecej — szczegółowo analizuje Dorota Johaniuk w publikacji *Kobiety o kobietach na przykładzie współczesnej prozy chorwackiej*. W kręgu omawianej tematyki pozostaje również artykuł Anny Pięcińskiej zatytułowany *Językowy obraz kobiety w szantach, czyli Sally, Cutty Sark, Słoneczko i Ja*. Badaczka wyróżnia cztery kategorie kobiet: Sally — kobieta z portu, Cutty Sark — kobieta-żaglowiec, Słoneczka — pokładowe ozdoby i maskotki oraz Ja-kobieta-żeglarka.

W prezentowanym tomie wiele uwagi poświęcono problemom związanym z radiem, prasą, muzyką i reklamą. Na podstawie analizy wybranych reportaży nadawanych w Programie I PR, Monika Skarżyńska w szkicu *Fonosfera reportażu radiowego (wybrane zagadnienia)* omawia niektóre aspekty naturalnej i kreacyjnej rzeczywistości dźwiękowej, rejestrowanej przez mikrofon i tworzonej przed mikrofonem. Radka Čermáková natomiast w studium *Prasa polonijna w Stanach Zjednoczonych* przedstawia historię i stan obecny czasopiśmiennictwa polonijnego w Stanach Zjednoczonych. Stwierdza, że cechą charakterystyczną prasy polonijnej jest to, iż wiadomości z Polski i USA przedstawiane są w skrócie, a najczęściej miejsca poświęca się wydarzeniom z życia lokalnej społeczności polonijnej. Zdaniem autorki, dostarczenie tego typu informacji sprawia, że nie może ona być zastąpiona przez prasę amerykańską czy polską. Z kolei Katarzyna Kordalska w artykule *Odzwierciedlenie literatury w muzyce rosyjskiej na podstawie twórczości Piotra Czajkowskiego* zauważa, że największy wpływ na muzykę tego rosyjskiego kompozytora miały dzieła Aleksandra Puszkina, np. *Eugeniusz Oniegin*, *Mazepa* czy *Dama Pikowa*. Bogata w nawiązania do literatury jest też twórczość baletowa, w której odwołuje się głównie do pisarzy francuskich (*Śpiąca królewna*, *Dziadek do orzechów*). Zagadnieniom związanym z reklamą poświęcony jest tekst Agnieszki Krzanowskiej *Idea na sprzedaż? Slogany wyborcze jako typ sloganów reklamowych*. Autorka udowadnia, że slogan wyborczy jest typem sloganu reklamowego, różniącym się jedynie zasięgiem działania, utożsamianiem się nadawcy z odbiorcą i zakresem użytych środków językowych. Podobieństwo dotyczy zaś pozostałych elementów współtworzących slogan.

W tomie nie zabrakło szkiców poświęconych tematyce filmowej. Kwestią scenariusza filmowego będącego częściowo dziełem literackim, częściowo utożsamianego z dziełem filmowym zajmuje się Michał Garcarz w artykule *Scenariusz filmowy jako literackie dzieło skończone*. Autor dowodzi, że scenariusz spełnia się przed kamerą i tu kończy się jego egzy-

stencja jako dzieła literackiego. Nie jest on też dziełem filmowym, gdyż jego powstanie jest potrzebą czysto technologiczną, niezbędną do powstania samego filmu. Trudności związane z przełożeniem języka literatury na język filmu omawia Katarzyna Możuch w publikacji *Pierwowzór literacki a scenariusz filmowy*. Ten złożony proces wymagający niejednokrotnie zmiany wątków i bohaterów przedstawia na podstawie ekranizacji bestsellerowej powieści *Nigdzie w Afryce* w reżyserii Caroline Link.

Wśród prac o charakterze biograficznym na uwagę zasługuje szkic Klaudii Koczur-Lejk *Bartłomiej Paprocki w kontekście epoki (zarys problematyki)* przedstawiający sylwetkę pisarza polsko-czeskiego i jego wpływ na rozwój stosunków polsko-czeskich w XVI wieku. Monika Pawica natomiast w artykule „*O oświacie ludu naszego*” — *Walerego Wielogłowskiego projekty kształcenia włościan galicyjskich* koncentruje uwagę na nieomal zupełnie zapomnianej dziś postaci Walerego Wielogłowskiego oraz jego niemałych dokonaniach w dziedzinie oświaty, które pozwalają umieścić go w czołówce wybitnych działaczy polskich Galicji połowy XIX wieku.

Ramy niniejszej recenzji nie pozwalają na szczegółową charakterystykę wszystkich 42 artykułów. Zostały zatem omówione tylko niektóre, mieszczące się w poszczególnych grupach tematycznych.

Teksty zebrane w tomie pokonferencyjnym *Świat Słowian w języku i kulturze VII: Kulturoznawstwo. Historia* stanowią różnorodny i interesujący zbiór prac z zakresu szeroko rozumianej kulturologii słowiańskiej. Cechą charakterystyczną zbioru jest to, że autorami artykułów są młodzi pracownicy naukowci i studenci, reprezentujący krajowe i zagraniczne uczelnie wyższe.

Anna Stasienko

Świat Słowian w języku i kulturze VII: Językoznawstwo.
Red. E. Komorowska i D. Dziadosz, Szczecin 2006, 385 s.

Prezentowana publikacja *Świat Słowian w języku i kulturze VII: Językoznawstwo* jest kontynuacją serii wydawniczej pod tym samym tytułem. Stanowi ona pokłosie obrad Międzynarodowej Konferencji Sławistycznej Młodych Naukowców organizowanej przez Koło Naukowe Sławistów Uniwersytetu Szczecińskiego pod opieką prof. Ewy Komorowskiej. Stała problematyka konferencji przeprowadzanych od 1997 roku wnosi istotny wkład w poznawanie, badanie i odkrywanie wciąż aktualnych, często skomplikowanych relacji językowych w kręgu narodów słowiańskich, które na płaszczyźnie geograficznej, historycznej i kulturowej są sobie szczególnie bliskie.

Publikacja zawiera 78 artykułów przygotowanych głównie w językach słowiańskich — polskim, rosyjskim i ukraińskim. W przypadku przedstawiania zagadnień w planie kontrastowym na materiale kilku języków w tomie znalazły się również teksty w języku angielskim i niemieckim. Autorami prac są studenci — członkowie kół naukowych, doktoranci i młodzi doktorzy, reprezentujący wiele ośrodków akademickich z kraju i zagranicy (m.in. z Niemiec, Rosji, Litwy i Czech). Równocześnie wydane zostały pozostałe tomy tematyczne: *Literaturoznawstwo* i *Kulturoznawstwo*.

Zamieszczony w tomie artykuły cechuje różnorodność tematyczna i wielokierunkowość metodologiczna. Większość prac dotyczy analiz szczegółowych — słowotwórczych, morfologicznych, leksykalnych, funkcjonalnych i składniowych. Najogólniej można je zgrupować wokół następujących obszarów badawczych: funkcjonowanie metafory językowej, językowy obraz świata, pragmatyczne aspekty znaków językowych, stylistyczne odmiany języka, leksykologia, frazeologia, lingwistyka tekstu, problemy przekładownawstwa, składnia od-

rębnych jednostek leksykalnych, problemy nauczania języków obcych. Większość tekstów dotyczy językoznawstwa synchronicznego; w tomie znalazło się także sześć opracowań diachronicznych.

Duża liczba szkiców oraz różnorodność problematyki badawczej nie pozwalają na choćby pobieżne zaprezentowanie każdego tekstu, dlatego wypada ograniczyć się jedynie do zasygnalizowania ciekawych i nowatorskich ujęć problemów badawczych oraz wyeksponowania najnowszych tendencji we współczesnym językoznawstwie sławistycznym.

Wiele artykułów poświęconych jest procesom metaforyzacji znaczeń z wykorzystaniem różnych technik badawczych, w tym także w ujęciu kognitywnym. Badania obejmują język polski, rosyjski, angielski i francuski. Na istotę metafory konceptualnej i językowej oraz mechanizmu kształtowania się domeny źródłowej i docelowej na przykładzie języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego zwraca uwagę Katarzyna Rudkiewicz w szkicu *Od metafory konceptualnej do językowej*. Metaforom pojęciowym polskich leksemów nazywających uczucia poświęcony jest artykuł Katarzyny Kondziola-Pich *Metafory pojęciowe uczucia miłości w „Słowniku języka polskiego” M. S. B. Lindego*, a Swietłana Niewzorowa w szkicu *Антропоморфная метафора как способ экспликации эмоций (на материале русского и французского языков)* przedstawia strukturalno-semantyczną klasyfikację najpopularniejszych metafor antropomorficznych w odniesieniu do emocji ‘strach’ i ‘smutek’ w języku rosyjskim w porównaniu z językiem francuskim.

Duże zainteresowanie nadal wzbudzają zagadnienia związane z językowym obrazem świata, co znajduje wyraz w licznych artykułach poświęconych temu problemowi. Marcin Grygiel w publikacji *Domena pojęciowa ‘ludzie’ i jej leksykalno-semantyczna reprezentacja w języku serbskim* koncentruje się na językowym obrazie świata serbskiego. Autor eksponuje fundamentalną rolę w kategoryzacji rzeczywistości dwóch przeciwstawnych procesów kognitywnych — generalizacji i konkretyzacji. Z kolei Przemysław Jackowski widzi w językowym obrazie świata źródło nieprzetłumaczalności. Zdaniem autora, problemy tłumaczeniowe mogą wynikać z tego, że przedstawiciele różnych kultur postrzegają rzeczywistość przez pryzmat własnego języka. W przekładzie bowiem ważne jest nie tylko znaczenie słownikowe danego wyrazu oraz kontekst wypowiedzi, ale także rzeczywistość pozajęzykowa. Barbara Rodziewicz natomiast w oparciu o wyniki eksperymentu lingwistycznego polegającego na psychofizjologicznym badaniu czasowych związków międzywyrazowych, tzw. testu werbalnych asocjacji, w szkicu *Glupi i mądry w językowym obrazie świata Polaków i Rosjan* przedstawia zakres zbieżności skojarzeń tych dwóch nacji w reakcji na słowa-bodźce *glupi* i *mądry*.

Problemom pragmatyki językowej poświęconych jest 6 artykułów. Na szczególną uwagę zasługuje szkic Żanety Kozickiej-Borysowskiej *Od przeprosu do soriksa, czyli o przemianach w etykiecie językowej Polaków (na przykładzie aktu mowy przeproszania)*. Autorka na świetnie dobranym materiale faktograficznym obrazuje ewolucję grzecznościowej formy przepraszającej i dochodzi do wniosku, że w epoce staropolskiej przepraszano rzadko i niechętnie, dziś natomiast przeprasza się często, nawet z taktycznego wyrachowania. Na przestrzeni dziejów zmianie uległy też wykładniki aktu przeproszania. Również Mirosława Chojnacka w artykule *Siła perswazji w komunikacji interpersonalnej kobieta — mężczyzna* dokonuje analizy perswazji językowej w różnego typu aktach mowy: prośbie, propozycji, radzie, żądaniu w relacjach między kobietą a mężczyzną. Autorka dochodzi do wniosku, że o ile pozycja kobiety w naszej kulturze jest uważana za słabszą, o tyle w relacjach interpersonalnych w sytuacji perswazyjnej następuje zamiana ról.

Kolejna grupa artykułów dotyczy stylistycznych odmian języka polskiego i rosyjskiego. O polskim języku potocznym pisze w obszernym szkicu Radosław Gajda, o nowym słownictwie w branży budowlanej Maciej Szelewski, a o żargonie kolejowym Maciej Walczak. Na uwagę zasługuje zwłaszcza opracowanie Doroty Dziadosz dotyczące gwary młodzieżowej.

W szkicu *Elementy żargonu przestępczego w rosyjskiej gwarze młodzieżowej* autorka opisuje sposoby przenikania elementów żargonu przestępczego do gwary młodzieżowej i na bogatym materiale ilustracyjnym przedstawia zmiany i modyfikacje semantyczne omawianych jednostek leksykalnych.

Również język prasy wciąż wzbudza zainteresowanie badaczy. Katarzyna Szymczak-Skaliska w artykule *Kontaminacje w prasie jako środek manipulacji językowej* w oparciu o ciekawy materiał badawczy ujawnia znaczną różnorodność kontaminacji w polskich nagłówkach prasowych i uważa je za technikę manipulacji językowej. Na nagłówkach prasowych koncentruje się także Maria Puk w szkicu *Семантический субъект в русских и польских газетных заголовках*. Autorka określa pozycję subiekta semantycznego w niezwykle zróżnicowanych pod względem struktury składniowej nagłówkach prasowych. Pozycja ta nie zawsze jest zajęta przez określoną formę językową i wówczas na podstawie kontekstu subiekt nabiera charakteru określonego, nieokreślonego bądź uogólnionego.

Zagadnieniu frazeologii poświęcony jest m.in. szkic Marty Jasinowskiej *Kilka słów o frazeologizmach z komponentem 'oko' na podstawie języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego*. Na materiale trzech języków autorka określa cechy wspólne dla językowego obrazu świata Słowian i przedstawicieli kultury zachodnioeuropejskiej. W ciekawym materiale artykułu *Frazeologizmy komparatywne z nazwami barw w języku polskim i chorwackim* Agnieszka Pluta ukazuje podobieństwa i różnice frazeologizmów zawierających nazwy kolorów w języku polskim i chorwackim. Z kolei Agata Piasecka w szkicu *Rozważania o synonimach i wariantach we frazeologii* podejmuje próbę sprecyzowania i usystematyzowania mnożących się w lingwistyce pojęć synonimiczności oraz niejednoznacznych i dyskusyjnych wariacji we frazeologii (synonimy frazeologiczne, warianty związku frazeologicznego, synonimy-dublety, synonimy stylistyczno-funkcjonalne, frazeologizmy-synonimy).

W zakresie badań leksykograficznych na uwagę zasługują opracowania Magdaleny Majdak *O metodach analizy materiału przykładowego w słownikach języka polskiego*, w którym autorka omawia sposoby ilustracji materiałowej, czyli ukazania kontekstu leksykalnego i składniowego definiendum w szeregu słowników języka polskiego, oraz praca Beaty Kopeckiej *LSP Hybrid Dictionaries as Translator's Tool*, poświęcona zagadnieniu słowników specjalistycznych w ujęciu najnowszych trendów leksykograficznych.

Liczna grupa artykułów dotyczy różnych zagadnień z zakresu morfologii i semantyki słowa. Marta Gugala w szkicu *Znaczenia czasownika 'chcieć' na tle innych predykatów woliwnych* stara się wskazać miejsce polskiego czasownika *chcieć* wśród wyrażen woliwnych, wykorzystując w tym celu ogólny scenariusz aktu woliwnego. Z kolei w artykule Agnieszki Gasz *Uogólniająca funkcja jednostek 'wszędzie', 'nigdzie' w tekstach aforystycznych (na materiale języka rosyjskiego i polskiego)* zawarte są ciekawe rozważania na temat przysłówków upowszechniających *wszędzie*, *nigdzie*, wyróżniających się specyficzną zakodowaną semantycznie zdolnością do najbardziej abstrakcyjnego „umiejscowienia” w przestrzeni i ich roli w tekstach aforystycznych.

W wielu artykułach leksemy bądź grupy wyrazowe omawiane są na płaszczyźnie składniowej. Konrad Klimkowski w publikacji *Wyrażenia dwuczłonowe: struktura i status w polszczyźnie współczesnej* dowodzi, że część zestawień w języku polskim ma zdolność kontekstowego występowania raz jako formacje o funkcji leksykalnej, a innym razem składniowej. Z kolei Anna Stasienko w artykule *O subiekcie semantycznym w zdaniach z deadiektywem w funkcji predykatu w języku polskim i rosyjskim* na bogatym materiale ilustracyjnym prezentuje duże zróżnicowanie form wyrażania subiekta semantycznego w zdaniach z deadiektywem — predykatem.

Zagadnieniom translatorskim poświęcony jest m.in. tekst Gabrieli Szewczyk *Рецензивная эстетика текста а его перевод. „Жизнь с идиотом” Виктора Ерофеева в польском и английском переводах*. Autorka pisze o trudnościach, jakie pojawiają się przy tłumaczeniu

na język polski i angielski powieści Wiktora Jerofiejewa, uważanego w Rosji za skandalistę, grającego językiem. Dla tłumaczy ironia i charakter słów autora w znacznym stopniu ograniczone są możliwościami języka przekładu, co w efekcie odbija się na interpretacji tekstu. O wyborze strategii translatorskiej pisze Małgorzata Widel-Ignaszczak w szkicu *Z historii współczesnych przekładów Nowego Testamentu na język rosyjski*. Autorka dokonuje przeglądu rosyjskich przekładów Nowego Testamentu i dochodzi do wniosku, że wybór strategii translatorskiej powinien być podyktowany świadomością celów, jakie stawia przed sobą tłumacz oraz mieć na uwadze adresata przekładu i uwzględniać jego oczekiwania.

Problemom nauczania języka obcego, zwłaszcza w szkole wyższej, poświęcone są liczne szkice omawianego tomu. Z uwagi na aktualność i wagę problematyki wymienić należy publikację Teresy Pietraszkiewicz *Realizacja celów i treści kształcenia na studiach filologicznych w opinii studentów rusycystów*. Autorka opiera badania na ankietach przeprowadzonych wśród studentów rusycystyki z 7 ośrodków akademickich i dochodzi do wniosku, że w kształceniu filologów należy stosować elastyczne modele nauczania, uwzględniające predyspozycje poznawczo-językowe studentów oraz stwarzające możliwości zaspokajania ich indywidualnych potrzeb komunikacyjnych. Natalia Haładuda z kolei w szkicu *Typ temperamentu a wyniki osiągnięte w nauce języka rosyjskiego przez studentów filologii słowiańskiej* w oparciu o badania ankietowe dowodzi, że istnieje zależność między typem temperamentu poszczególnych badanych a subiektywnym obrazem przyswajania języka obcego.

Diachroniczny charakter mają m.in. badania Anny Kamińskiej *Kilka uwag o sufiksalnych nazwach osób (rzeczowniki apelatywne) w języku rosyjskim XVII w.*, Izabeli Stapor *Liczebny zbiór w słownikach języka polskiego od XVI do XIX wieku*, Agnieszki Piotrowskiej *Patrzeć i patrzyć w „Słowniku staropolskim” i „Słowniku polszczyzny XVI wieku” — wyrazy pierwotnie oznaczające percepcję wzrokową, a wtórnie mające między innymi znaczenie mentalne* oraz Moniki Malusi *Realizacja prasłowiańskiego *e na przykładzie rzeczowników w „Osmanie” Ivana Gundulicia*.

Ograniczenia wydawnicze nie pozwalają na omówienie wszystkich tekstów zamieszczonych w prezentowanym tomie a godnych uwagi ze względu na ciekawą problematykę, nowatorstwo stosowanych technik badawczych oraz skrupulatność opisu. Całość bowiem stanowi szczególną panoramę zasadniczych tendencji i kierunków badawczych w odniesieniu do szeroko pojmowanej słowiańszczyzny.

Artur Czapiga